

Значај „националног карактера“, као и о питању смемо ли и можемо ли оставити безкоренит национални живот свог народа

WASHINGTON PLATT, NATIONAL CHARACTER IN ACTION,
NEW JERSEY, 1961.

Шта је један народ, шта је националност, шта је нација? Какав је то народ? Питамо се често овим питањима, било када смо заинтересовани за прошлост или када смо присиљени савременим догађајима да говоримо о борби за мир. Одговор на сва ова питања лежи у разматрању питања „националног карактера“ једног народа, у разматрању питања шта је то што чини или формира један „национални карактер“. Када се и како он мења, или колико траје? Да ли је могуће замислити један народ без његовог националног карактера? Уколико није, шта онда треба чинити за његов развој.

Осврћемо се на ову књигу, јер нам даје одговор на сва ова питања. У ствари ово је више један веома јасно изложен приручник о свим овим питањима. У њему се на првом месту истиче значај „националног карактера“, подвлачи значај потребе постојања оног „базичног или основног веровања“ кроз које постоји и развија се. Од тога зависи, како нам каже аутор ове студије, карактер и историјских епоха, међународних односа; односно „фундаментални фактор“ у међународним односима јесте баш „национални карактер“ појединих народа. Због тога аутор ову студију

и посвећује овима оним који улажу напоре да „инострани послове“ народа учине „бољим“. Јер, ови послови на првом месту зависе од националног карактера.

Национални карактер укључује у себе преовлађује карактерне црте појединаца у једној нацији, карактер резултата рада утицајних група, и коначно заједнички развој жеља појединаца и група кроз догађаје када народ одговара на једну кризу као нација... То исто значи и „дух једног народа“, али само у једном ширем смислу... Једном речју, на питање: Какав је то народ? Одговор се састоји у указивању на национални карактер тог народа.

Ова нас студија опомиње да сви садашњи напори за мир, сви напори на међународном пољу да се по могућству сузбију ратови као средство за решавање питања међународних односа, зависе од националних карактера заједница које имају своје одговарајуће улоге на међународној сцени. С друге стране, ова нас студија упознаје како на најбољи и најбржи начин можемо и да приступимо упознавању једног народа, односно његовог националног

ног карактера. Ми се овде нећемо задржавати на свим аспектима ове интересантне књиге, већ само истаћи њену основну мисао — значај националног карактера. Активност једног народа као целине, све његове одлуке, његов развој, све заједно, каже се у овој књизи јесте: „национални карактер у акцији“; тако у ствари и гласи наслов ове студије. Од посебне важности, опет због чега нас интересује ова студија, као и због чега је приказујемо, јесте очигледна истина која се у њој истиче — да је „модеран свет“ „свет промене“, и да све те промене утичу и на промене националних карактера, који су иначе вековима остајали исти, непроменљиви, сада пак доживљавају често и значајне измене. Наравно овде се подвлачи да приступ странаца студији националног карактера једног народа није тако лак, и условљен је значајним ограничењима. Напомиње се и то да овај проблем, проблем националног карактера, у вези са међународним проблемима, залази дубоко у историју, у време Римске империје и „јеврејских пророка“, и несумњиво да осветљава многобројне аспекте неког међународног проблема.

Морамо увек прићи са „симпатијом разумевања сваке иностране земље, њене садашње као и скорашње националне политике, њених способности, слабости, тежњи, и, евентуалним токовима акције према датим околностима пријатеља ове земље, као и оних који су неутрални према њој, као и оних који су јој непријатељи“. Али, такво једно знање, несумњиво да укључује напор сазнања националног карактера те земље, као и њених суседа. Јер је карактер нешто што је „унутрашњи квалитет једног народа“ као и човека:

невидљив је али је виталан фактор у скоро свим основним аспектима националног живота, као што су економика, политика и војска... а важност студија националног карактера јесте и у томе што кроз ту студију можемо добити такве информације до којих иначе не бисмо могли да дођемо ни на који други начин... јер карактер није само обичај, већ нешто што је дубоко укорењено и што дуго траје у једном народу... а наравно карактер једне нације зависи од карактера њених чланова... али, често, „агре-

сивне тенденције једне нације не морају да буду идентичне са агресивним тенденцијама њених грађана... мада наш интерес увек мора да буде на преовлађујућим карактеристичним особинама појединаца у свакој нацији... а све у целини то је богат појам... јер је продукт низа веома сложених међуодноса биолошко-наслеђених потенцијалности и снага околине. Наравно ту играју или су одлучујући морални проблеми. У пи-

тању су мотиви. Два човека могу радити једну ствар, тачно једну и исту ствар, али из потпуно различитих мотива. Међутим, напомиње нам Вашингтон Плат да је „разумевање мотива врло сложено“ такође; многи су у свом раду, владању и понашању, храбри али непоштени, многи љубазни али лењи, многи радни али себични. То онда прелази и на национални карактер. Али, лични карактер је само део основе националног карактера, постоје и карактери група у једној нацији. Међутим, карактер појединаца даје и свој удео карактеру „групе“ или група у једном друштву; али, и саме групе имају своје посебне карактеристике које опет утичу на карактер појединаца. При чему морамо да водимо рачуна о најскоријим закључцима научног истраживања која потврђују да не постоје урођене или наслеђене супериорне карактеристике група или раса. Јер човекове менталне, моралне и духовне особине зависе од његове околине. А то је питање културе и услова њеног развоја. Јер „култура је за људско биће онај свуда присутни и неизбежни чинилац као што је вода за оне организме који живе само у дубинама мора“. Јер људска бића не уче само на основу свог сопственог искуства, већ једно од другог. Култура је према томе начин живота једне заједнице, то су организоване групе појединаца, то су она стална организована реаговања појединаца једног друштва. Ту играју улогу одговарајуће „детерминанте“, као што су прво, „конституалне детерминанте“, под којим се подразумевају они наслеђени квалитети модификовани околином, као што је исхрана, клима, затим сексуални живот, дужина живота, здравље, потенцијалности за учење, толерантност према неуспеху... итд.; друго „групне детерминанте“, или посебности група, категорије њихових акција, вредности, мотиви... затим, „детерминанте улога“, јер сва

ки човек има своју улогу у групи, велику или малу, то је улога вође, свештеника, школског учитеља, оца породице, итд.; и „ситуационе детерминанте“, када је реч о извесним непредвиђеним или случајним догађајима који се одигравају с временом на време и имају свој одговарајући утицај на живот појединаца.

Све ове „детерминанте“, каже нам Вашингтон Плат, утичу једна на другу и у једном су међузависном положају. При чему је од посебне важности:

Национални карактер такође се односи на ону „идеалну слику која се има о себи“ и у светлости које појединци усвајају и изричу судове о себи и својим суседима, и на основу којих они награђују и кажњавају своју децу за изражавање или неизражавање одређених особина или ставова... на пример, поштењу, вредноћи, великодушности, упорности, агресивности, храбрости, итд... Али, као што добро знамо, постоје многобројни утицаји који формирају један карактер...

Од посебног је интереса да обратимо пажњу у нашим разматрањима ових питања и на запажање у овој студији да многобројне револуције не уносе промене у карактер једног народа, већ су оне, као револуције, баш израз оних карактерних особина које су дуго биле потиснуте и најзад нашле могућност израза. Мада је непопуларно говорити о „елитама“ али без вођства или „елита“ нема промене. Наравно, поставља се и питање „притиска“ и колико поједине „врсте“ притиска врше и одговарајуће промене на „унутрашња уверења“ и „карактер“? Јер је лако „притискивати некога за нешто“ али га је тешко одржати под тим притиском.

Међутим, оно што игра пресудну улогу у националном карактеру народа, и то је оно што се истиче у овој студији, јесте „базично“ или основно веровање, а што је и питање у ствари „основне филозофије“ према којој живи једно друштво или народ. Јер сваки народ или нација има „скуп базичних веровања или елемената своје основне филозофије, који могу да се посматрају као особине једног карактера посебне врсте“. Тако, уколико би занемарили у студији једног националног карактера ове особине то би био један „од најопаснијих извора погрешног разумевања у међународ-

ним односима“. На пример, такво једно основно веровање било би и ово: или земље аутора ове студије. Сви су људи створени слободни и једнаки. Свака страна има право да буде одговарајуће саслушана. Човек је невин све докле док се не докаже његова кривица... Ово, или слична веровања, Вашингтон Плат подвлачи, директно долазе из религиозних уверења. А религиозна уверења се морају разликовати од усвојених идеја, научних истина, јер за разлику од њих тек веровање „конституише саму реалност у којој живимо, крећемо се и имамо с њоме биће“. То има затим своју „колективу природу“, јер је човек склон на верује у „заједници“. Ова основна веровања су дубоко укопана у ставове наших мисли и владања. То су „примисе на којима су саграђене цивилизоване културе“. Тешкоће у студији једног националног карактера су озбиљне и доста сложене.

Нарочито када нас Вашингтон Плат опомиње да су „основна веровања“ једног народа често дубоко закопана испод површине његовог живота и рада, и да се често исто тако отворено и не манифестују, онда морамо далеко дубље да се замислимо о свим својим савременим интелектуалним и моралним плановима живота и рада. Јер очигледно је да сви наши било краткорочни или дугорочни планови морају се на неки начин „консултовати“ са оним дубоким расположењима крајњих циљева у „циљу развоја“, а у оквиру тог циља спада и неговање оног основног „базичног веровања“ — што реалности живота даје коначну реалност.

С друге стране, каже се у овој студији, акција једног народа у да тој ситуацији резултат је многобројних међусобно измешаних фактора, исто као и у случају појединаца; али ипак све то није ствар механичког реда. Јер, Вашингтон Плат нам каже да „национални карактер није аритметички израз карактера појединаца једне нације, ништа више од квалитета једног фудбалског тима, чији квалитет или играчка способност не би могла да буде израчуната разматрањем тежине, брзине, продорности, квалитета шута, сваког појединог играча“. Све то није довољно за тачну прогнозу игре једног тима. Исти је случај и са једним друштвом или заједницом, народом. Јер, запажамо да у важним моментима, одлукама, невољама, „национална акција која дола-

зи из националног карактера нешто је више од „механичког понашања“ и није исто што и сам рад какве машине“. Аутор ове анализе напомиње да ту играју улогу процеси који се ништа не могу аутоматизовати у оквиру људског живота, као што су људске емоције, љубав или мржња, патриотизам или кратковида себичност, оптимизам или цинизам, нада или страх.

Морамо да водимо рачуна и о томе да као што се лични карактер мења временом, тако се мења и карактер једног народа. На пример, немаран, васпитно запуштен, младих може постати веома активан и одговоран човек. Исти је случај, читамо овде такође, и са многим другим особинама, како појединаца тако и читавих народа.

У сваком случају Вашингтон Плат истиче, поново и поново, значај „националног карактера“ за упознавање једног народа. Али, у раду и развоју једног народа, оно што чини пуноћу његовог раста, јесу три основна фактора: **тврде чињенице** као што су средства производње, клима, врста земљишта, затим сам **национални карактер**, и онда као треће, **ситуација, околности**, на пример, један „ратнички народ, добро наоружан може се добро борити у популарном рату, али врло слабо у непопуларном“.

Сваки је од ова три фактора посебан, или различите врсте, али опет сви зависе један од другог, а Вашингтон Плат даје предност „националном карактеру“. Истина, он не занемарује да истакне, поједнако и сву важност друга два фактора.

У сваком случају у борби једног народа, било које врсте, рату или индустријском развоју, три су „ешалона“ борбе, у свом јединству, али и у својим појединачним квалитетима, а заједно чине то што називамо националним карактером који је такође тројичан и својој структури: карактер појединаца, карактер „група“, као посебних целина у једном народу, и коначно карактер саме „нације или народа као целине“. Ова три ешалона чине и једну целину, једно јединство, али се опет могу да разликују као и појединачности, исто као и што разликујемо „тврде чињенице“ од националног карактера, као и „ситуацију“ у којој је он у акцији.

Ово нас исто тако доводи и до питања „младости и старости“ једног народа; младости — оптимизам, ен-

тузизам, прогресивни дух, често и агресивни дух, или воља за победом; старости — песимизам, пасивна резигнација, отпор према променама или новим идејама, дефанзиван дух, а затим, што се често не види тако отворено, јесте цинизам и дух разочарања, као и када се и „агитациона фаза социјалне функције претвара у организациону, а идеологија у фразеологију, пророк у тактичара, а ентузијаст у бирократу“.

Једном речју „копањем у национални карактер народа добићемо до сазнања — какав је то народ! Открићемо да је „дух младости“ за:

Рим био период Картагинских ратова, за Грчку период Персијских ратова, праћен „Перикловим добом“ зрелости и опадањем после Пелопонеских ратова. За Сједињене Америчке Државе дух младости је био 19. век; за Немачку почиње око 1848. са снажним процватом „немачког национализма од 1870. до 1914; овај пун процват показао се у Немачкој у оним значајним достигнућима, војним, индустријским, научним, као и на другим интелектуалним пољима. За Енглеску то је био период краљице Елизабете I, и вероватно периса индустријске и територијалне експанзије и интелектуалног цветања у периоду краљице Викторије...

Морамо само бити обазриви, јер је много теже процењивати национални карактер, од карактера појединаца. У том процесу нашег процењивања, или „копања по националном карактеру“ једног народа, не смемо се само ослонити на „интелект“ већ то чинити, подвлачи и Вашингтон Плат, са љубављу или симпатијом према народу којег студирамо, да на извештај начин можемо да „мислимо као и он“.

Промене настају, али оне не морају да одмах наносе промене и у једном „националном карактеру“. Јер, нису толико важни „узроци и последице“, колико односи. Међутим, опет, и опет, као најважније остаје питање вере, веровања, осећања, истиче се у овој студији Вашингтон Плата. Уколико се губи вера у будућност, онда системи, институције, социјалне класе, то се већ „може сматрати као законом“, осуђене су на пропаст, као и читави народи. Наилазимо овде и на ту опомену. Пуну једног оправданог страха. Због тога је велика опасност

ако се занемари национални карактер, вера кроз коју се негује, јер, опасност је утолико већа што се национални карактер одмах толико не показује, или не види, као што се виде присутне „тврде чињенице“, односно материјалне ствари. Због тога се национални карактер народа најбоље упознаје кроз „лични контакт са појединцима“ тога народа. Али, указује се на то да морамо правити разлику између појмова „националног карактера“ и „карактера једног народа“. На пример, агресивне тенденције једне нације не морају да буду идентичне са агресивним тенденцијама појединаца у њима. Наводи се пример Немачке. Међутим, ипак, коначно, видимо из ове студије да преовлађујуће карактерне црте појединаца у свакој нацији важан су саставни део карактера нације у њеној активности.

Нација се према томе може дефинисати као „народ који поседује националну свест у борби за јединство, слободу, индивидуалност и престиж. Вашингтон цитира Е. Х. Кара који каже да је тешко дефинисати појам нације, или јасно распознати овај појам као одређеност, с обзиром да у себи отелотворава „такве природне и универзалне елементе као приврженост родној земљи, језику и осећању сродства ширег од породичног. У сваком случају модерна нација је „једна историјска група“. Ту су и вера у заједничке вредности, мисли или осећања, односи према околини, прошлости, вођама, институцијама и симболима...

Народ је опет, каже нам Вашингтон Плат, нешто неодређенији појам, једна група која има много заједничког, али која није нација. Ту су на првом месту опште заједничке карактеристике, језик, територијални простор, традиције, обичаји, историјске успомене, и слично, свест о различитости од других народа. Као што видимо овде није наглашена индивидуалност нити борба за престиж.

Међутим, овде се појављује и трећи елемент, појам саме **националности**. Термин који се може односити на један народ када се у њему развијају значајни покрети према „политичкој, економској и културној аутономији... и када све то добије одговарајућу снагу за подршку, тада „националност“ постаје „нација“.

Лако овде осећамо сву тешкоћу разумевања ова три појма, али, чи-

талац га најбоље разуме уколико га прихвати у његовом јединству, као целину, увек у оквиру сва три појма који се никада не могу да разумеју посебно уколико се не разматрају у целини. Једном речју појам **народ** најбоље разумемо уз разматрање појмова **националности** и **нације**.

Овде смо, међутим, дошли до оног основног што интересује аутора ове студије, коју нам је он јасно изложио са дубоким и тачним запажањем о значају националног карактера за упознавање једног народа, а што је од највећег интереса за савремене напоре и тежње чувања мира, или опет, могли би смо да кажемо, моралног поретка у свету. Јер, поставља се питање тако званог „концептуалног модела“ преко којег би све ово најбоље могли да разумемо. питање мреже узрока и последица рада једног народа, његовог националног карактера. Али, национални карактер једне нације није „фиксиран догађај“. Он је резултат или крај једног врло **сложеног процеса**. Карактер се не даје „готов“, он је резултат фактора који имају снагу формирања. Резултат рада. Никада није у питању само један фактор, у питању су међутицаји, али такви да је „не могуће правити разлику између узрока и последице“, јер су, поново то напомињемо, „људски послови сувише сложени да би се могли свести на једну теоретску упрошћеност“. Међутим, ипак, у овој јасној студији, толико значајно јасно изложеног проблема националног карактера као „егзистенције“, који је одлучујући у људским пословима, Вашингтон Плат поставља ипак питање „појмовног модела“ за разумевање „мреже узрока и последица“; он нам указује на могућност троналаска руководећих принципа.

Несвесно, али следећу једну логику отвореног истраживања, Вашингтон Плат нам открива **тројични принцип** у чијем је центру значај веровања, односно вере. У питању су односи, а крајњи исход или оквир односа јесте ВЕРА. Међутим, она мора да буде рационално оправдана. Видимо да се она овде оправдава „симпатијом разумевања“, а не само интелектом при копању „по националном карактеру једног народа“. А што опет значи да се при стварању или развоју једног националног карактера, у оно што је најбоље, или што најбоље може да послужи ствари човека у његовој

историји развоја, јесте такође симпатија или љубав, односно оданост, коренима одакле се живот и развија. Али, човек је „мали“, сувише мали у историји да све зависи од његових одлука. Ова се студија и завршава са питањем шта даје облик великим одлукама „људи или догађајима“, шта опет долази као прво. Из студије историје видимо да нису то ни догађаји а нити људи него међусобни односи, у питању су односи људи и догађаја.

У питању је „доминирајући фактор“! Али, овде морамо бити врло пажљиви када је у питању међународна сцена или ситуација? Ово питање је у вези са разматрањем опет ова три питања: прво, да ли ток историје, у прошлости или будућности, контролишу велики људи или карактер народа са којим велики људи морају да сарађују? Одговор би био да оба гледишта морају да буду узета у разматрање за боље разумевање ове ситуације. У овоме лежи и значај националног карактера; друго; у писању историје, шта је важније — детаљна историјска тачност (утврђивања чињеница) резултат научног карактера или у писању оно сликовито, живописно историјско приказивање догађаја? Од подједнаке важности је једно и друго. Само неки историчари имају више талента за прво а други за друго. Јер је историја као наука одговорна да задовољи јавност са оба аспекта истине. Пред истом су одговорношћу и они који раде на међународним односима; треће; да ли је економски проблем базични контролни фактор у највећем броју ситуација, чак и у оним који потврдно изгледају да су на другим пољима (као што је Протестанска реформација или Америчка револуција)? Одговор је да није. Економска ситуација је скоро увек важна, али никада није више него само један део слике.

Вашингтон Плат наводи овде гледишта Ласвела и Каплана који запажају да се у филозофији историје не може „одредити један јединствен принцип мотива“ који је узрок процеса или историјског збивања; да ли се ради о економској добити, или политичкој превласти, престижу или слави, љубави или љубомори. У свакој посебној ситуацији неки од ових мотива може да

буде у питању у различитом ступњу, а које „су од ових вредности у питању ствар је емпиричког истраживања“. На овој последњој реченици се Плат задржава — као на нечему што је заиста „ствар емпиричког истраживања“.

Међутим, као што смо видели ово истраживање може бити само у оквиру или поднебљу националног карактера, без обзира који мотив био у питању, он је увек израз или је уоквирен националним карактером. Знање које се може стећи о њему слично је, понавља аутор ове студије, знању које се може стећи о једној личности. Може се наћи „пра-тип“ једног народа, обично се открива у литератури, како се често цртају или приказују у новинама или магазинима. Овај „пра-тип“ често има заиста сасвим оправдану „рационалну основу и садржи срж истине“, али је и често ствар преубеђења, и због чега се не можемо на њих ослонити. То опет значи да је потребно увек предузети одговарајуће истраживање.

Ако је у питању, онда, коначно, „појмовни модел“ преко којег би најпоузданије дошли, кроз копање по једном националном карактеру, до истине о њему, до суштине или оног што је најунутрашњије у њему, видимо да нам Вашингтон Плат открива непосредно, као што смо рекли, један тројичан модел, „нешто што мора да учини, следећу истраживање које је предузео: у истраживању оног „рационалног фактора у међународним односима“ мора се предузети истраживање појединца, затим група, и онда целине националног карактера; а то се опет мора предузети кроз истраживање односа појмова, или карактерних особина, народа, националности и нације, у којој опет „тврде материјалне чињенице“, плус „национални карактер“, плус „ситуација“, у свом тројичном јединству представљају целину, у којој национални карактер има своју суштиску улогу — а у њему „базично веровање“, корен ослонца; нешто што је од суштинског значаја и за живот појединца — корен на који се ослања у израђивању своје слике света.

Да ли је онда могуће за један народ да постоји без свог националног карактера? Одговор као што видимо сасвим је јасан. Није! Уколико није, можемо ли онда занемарити она основна веровања кроз које и постоји један национални карактер? Не можемо! Сасвим јасно! Питање је само, као и у случају

сваког појединца, да развија своју посебност у оквиру општег развоја или поднебља, општег карактера читавог једног периода историје, који такође има своје опште основно или базично веровање. Видели смо да оно на првом месту увек долази и може једино да дође из религије. Сукоби који су толико очигледни у историји, несумњиво да су резултат слабости или недовршености, или погрешно покушаним развојем националног карактера. Јер однос једног националног карактера према светској међународној сцени сличан је односу појединца према свом друштву, свом националном поднебљу. Ако бисмо могли да замислимо светску историју без различитих народа, онда бисмо могли и да замислимо један народ без његовог националног карактера. На ступњу на којем се налазимо сада, и према ономе шта сада практично можемо да видимо, сигурни смо да међународну сцену не можемо да замислимо без различитих народа, а према томе и без одговарајућих националних карактера. Због тога, као што смо видели, да бисмо одговарајуће овладали проблематиком савременог света неопходно је упознавање природе и развоја и рада националних карактера. Сасвим је јасно, то је једна велика одговорност, колико морамо да обратимо пажњу на даљи наш развој баш кроз обраћање пажње на даље неговање националног карактера. Колико морамо да обратимо пажњу на оне детерминанте које су у његовим коренима? Колико је могуће да оне буду у потпуности промењене? Видели смо да је „базично веровање“ кроз које постоји један национални карактер ствар религије, вероисповести. У нашем интелектуалном и моралном поднебљу то је већ толико јасно истакнуто, као вековима утврђена истина, али и као питање које се поставља у нашим савременим условима живота и рада, општег технолошког развоја, индустријализације, као и колико све то доводи у питање наш национални карактер, његово базично или основно веровање.

Ако се осврнемо на она три питања, која се постављају такође у овој студији, да ли токове историје контролишу више велики људи или сами историјски догађаји, видимо из наше националне историје колико су у том погледу истакнути и признати као одлучујући за наш развој и „велики људи“ али и „велики догађаји“, било светитељи или наше

историјске битке у чувању моралног поретка, као и колико су пресудни за развој нашег националног карактера; а затим, ако се питамо ко је пресуднији да ли научни рад у утврђивању историјских чињеница или оно „живо, живописно“ приказивање наше историје као целине, видимо такође од колике је важности и једно и друго, било да је у питању почетак рада Јована Рајића или народног певача у описивању наше историје. Ако се опет запитамо да ли смо на рачун моралног поретка света донели ма и једну историјску одлуку у којој би преовладао моменат економске добити“ у нашој историји, било да нам је саопштава научни радник или народни певач, заиста нећемо наћи податак да је „економски фактор“ био икад преовлађујући у нашем формирању на рачун моралног поретка света. У питању је онда наш „национални карактер у акцији“!

Колико смемо или можемо да га занемаримо, односно оне детерминанте које су га формирале? Јер се то лако запажа и кроз рад једног научника на пољу историје, као и народног приповедача те исте историје, да у оном што је најдубље у том нашем националном карактеру јесте основно или базично веровање догматског учења наше Цркве. Можемо ли то изменити или променити? Смемо ли то? Уколико су у питању међународни односи колики је прилог дат светској историји у бризи око моралног поретка света кроз „акцију нашег националног карактера“? Колико је то очигледно да је тај прилог био огроман! Очигледно је онда да морамо да продужимо са истим неговањем истог карактера. То није само наша национална ствар, већ међународна, ствар је мира или борбе за светски поредак мира, за највише идеале савременог човечанства.

Колико нам на пример сведоче чињенице наше историје а колико и оно живо песничко причање о тим чињеницама о улози Православне цркве у служењу или развоју нашег језичног подручја, српског народа, према једном вишем плану историјске егзистенције! То је једно ванредно сведочанство! Пример заиста за углед. Аутор нам ове студије наводи међутим, и могућности великих погрешака у формирању или правцу формирања националних карактера, што може да се и исправља, као што може један национални карактер и да се отуђује

од својих базичних или основних веровања. Тај губитак је и довођење у питање егзистенције једног народа. То је велика опасност! Вашингтон Плат нам наводи случај Шпаније, у којој је и део Цркве, националне Шпанске цркве, као и монархија ове земље, служила више туђим интересима него интересима свог народа. Несумњиво таквих отуђења има као примера доста. То је и садржај међународних односа и борбе за мир и одговарајући морални светски поредак.

За наше упознавање, за упознавање нашег „националног карактера“ светској јавности Вашингтон Плат препоручује студију америчког социолога Џоел Халперна, „Социјалне и културне промене у српском селу“ (Halpern, Joel, SOCIAL and Cultural Change na Serbian Vilage, New Haven, 1956).

Ово неколико ставова или заиста добро постављених запажања, које само наводимо из ове студије Вашингтон Плата, као што се лако може да закључи, навели смо са циљем да се подсетимо на сву важност неговања или рада око националног карактера, јер у овом нашем садашњем толико благодетном економском развоју можемо лако, из презаузетости економским моментима, да изгубимо тај благодетни дар који смо огромним радом задобили — свој национални карактер. Јер било да је реч о ма којој врсти „детерминанти“, које утичу на национални карактер, као што су, поменути, конституалне или групне, или улога руковођења, као и ситуационе, свуда, бар када је у питању

наша историја, наглашено је присуство Цркве. Њена је преовлађујућа улога била у стварању оне слике коју имамо о себи и која је била толико одлучујућа у свим моментима нашег националног живота. Једном речју — није ли наш национални процват, наша младост почела кроз живот и интензивније усвајање учења Цркве. Уколико се тога одричемо не одричемо ли се своје младости. С друге стране, из искуства појединаца, сваког члана друштва, не живили се у старости од идеја са којима смо се венчали у младости. Не подвлаче ли нам то психолози — да се у старости може живети духом младости, зависи од идеја, а што значи да старости и нема или не треба да је буде. Лако то можемо да закључимо и из живота једног народа, као и нашег.

Ова нас студија Вашингтон Плата опомиње колико је то одговоран посао вођења рачуна о националном карактеру, колико се он темељи на једном вишем плану живота и рада, колико је у њему важан економски моменат, али никада само као преовлађујући или једини фактор развоја; а када је у питању његова суштина онда је у питању оно што је најосновније, како за појединца тако и за цео народ — основно веровање, оно је КОРЕН. Можемо ли онда оставити безкоренит национални живот свог народа! Можемо ли разбити „реалност“ кроз коју смо живели хиљаду година? У формирању једног карактера играју улогу видели смо различите детерминанте, а ми занемарујемо ону за коју смо рекли да је „базичан или основна“?